

ЯЗЭП НАЙДЗЮК – АЎТАР, ВЫДАВЕЦ І ДРУКАР ДВУХ НАРОДАЎ

Глагоўская Лена, доктар гуманітарных навук, ад’юнкт кафедры беларускай культуры Беларускага ўніверсітэта (Гданьск-Беласток, Польшча)

Язэп Найдзюк упісаўся ў гісторыю беларускай і польскай кнігі ХХ ст. як аўтар, выдавец і друкар. Ён займаўся выдавецкай і друкарскай справай спачатку ў Вільні (1926–1941), пасля ў Мінску (1941–1944) і ў польскім горадзе Інаўроцлаве (1945–1984). Я. Найдзюк вядомы як аўтар падручніка па гісторыі Беларусі “Беларусь учора і сьняня” (Менск, 1944). Па выніках дасягненняў беларускай друкарскай справы яго можна назваць “сучасным Скарынай” [1].

Язэп Найдзюк нарадзіўся 12 мая 1909 г. на Гарадзеншчыне, у вёсцы Бойдаты Ваўкавыскага павета ў рыма-каталіцкай сям’і Цыпрыяна і Людвікі Найдзюкоў [2]. Тамсама і ў недалёкіх Вярэйках закончыў пачатковую школу. У 1923 г. паступіў у настаўніцкую семінарыю ў Ваўкавыску. З-за недахопу сродкаў пасля двух гадоў навучання пакінуў яе і выехаў у Вільню, дзе ягоны дзядзька – Фабіян Ярэміч, дэпутат польскага сойма і беларускі дзеяч – пазнаёміў яго з ксяндзом Адамам Станкевічам, лідэрам Беларускай Хрысціянскай Дэмакратыі, таксама дэпутатам польскага сойма. Дзякуючы ім Язэп Найдзюк стаў свядомым беларусам. Пачаў спяваць у беларускім хоры пры касцёле св. Мікалая ў Вільні і вучыцца на матуральных курсах. З вясны 1926 г. займаўся распаўсюджваннем беларускіх газет “Крыніца” і “Сялянская Ніва”.

Тады ў асяроддзі беларускіх дзеячаў нарадзілася ідэя арганізаваць друкарню ў Вільні і назваць яе імем Францішка Скарыны. Гэта супала з 400-мі ўгодкамі кнігадрукавання ў Вільні, якія ўрачыста святкаваліся ў 1925 г. Кс. Адам Станкевіч напісаў з гэтай нагоды кніжку “Доктар Францішак Скарына, першы друкар беларускі, 1525–1925”, а Людвік Абрамовіч, рэдактар і выдавец часопісу “Przegląd Wileński” – кніжку “Cztery wieki drukarstwa w Wilnie (1525–1925)”. Кс. Адам Станкевіч, Фабіян Ярэміч, кс. Вінцук Гадлеўскі і кс. Андрэй Цікота сталі ініцыятарамі беларускай друкарні ў Вільні. Было арандавана памяшканне на вуліцы Людвісарскай, 1, у друкарні “Люкс” Людвіка Хамінскага былі закуплены шрыфты і друкарскі станок [3]. У маі 1926 г. друкарня пачала дзейнічаць. З пачатку яе арганізацыі Язэп Найдзюк працаваў памочнікам кіраўніка друкарні – Альбіна Стаповіча, а з чэрвеня 1927 г. стаў яе кіраўніком.

Друкаваліся там газеты “Беларуская Крыніца” і “Сялянская Ніва”, розныя выданні для Беларускай Сялянска-Работніцкай “Грамады”, часопіс “Хрысціянская Думка” (з 1928 г.), кніжкі і брашуры. Апрача Язэпа Найдзюка, які хутка авалодаў друкарскай справай, вучнямі ў

друкарні былі Янка Багдановіч, Альфонс Шутовіч, Валюсь Станкевіч, Рэшатаў і Пётр Васілеўскі [4]. Пры друкарні жылі Язэп Найдзюк, Янка Багдановіч і Альфонс Шутовіч. “Спалі на зямлі, на падлозе, на саламяных матрацах. Было холадна і голадна, але верылі, што ў будучыні будзе лепш жыць і працаваць” [5]. Язэп Найдзюк, працуючы ў друкарні, вучыўся на курсах Пшэўлоцкай бухгалтэрыі і хадзіў як вольны слухач на лекцыі па гісторыі ва ўніверсітэт.

Друкарня імя Ф. Скарыны дзейнічала на камерцыйных умовах. Тут выдаваліся амаль усе беларускія часопісы міжваеннага часу [паміж Першай і Другой сусветнымі войнамі – рэд.]. За перыяд дзейнасці друкарні ў ёй выдадзена больш за 160 кніжак на беларускай мове, што складала амаль палову беларускай кніжнай прадукцыі міжваеннага часу ў П Рэчы Паспалітай [6].

Язэп Найдзюк, працуючы каля 15 гадоў у друкарні, меў кантакты з айчыннымі літаратарамі, духоўнымі асобамі ды ўвогуле вядомымі дзеячамі беларускага руху. У сакавіку 1929 г. разам з друкарамі Янкам Багдановічам і Альфонсам Шутовічам, супрацоўнікамі друкарні Ізабэлай Тумаш і Уладыславам Тарасевічам, студэнтам этнаграфіі Мар’янам Пецюкевічам пачаў выдаваць штомесячны часопіс “Шлях Моладзі”. Мар’ян Пецюкевіч быў першым рэдактарам, Янка Багдановіч – выдаўцом, усе астатнія складалі рэдакцыйную калегію. Язэп Найдзюк стаў рэдактарам часопіса, пачынаючы з шостага нумара 1932 г. [7]. Яшчэ ў самым першым нумары ён напісаў праграмы артыкул “Для Бацькаўшчыны!..”, у якім выклаў ідэю беларускага маладзёжнага руху [8]. Пазней ён успамінаў: «За мэту сваёй дзейнасці Рэдакцыйная Калегія “Шляху Моладзі” паставіла змаганьне за незалежнасць Беларусі і палепшаньне народнае беларускае долі, шляхам будзённага моладзі да нацыянальнае сьведамасці, пашырэння асветы і культуры, узгадоўваньне моладзі ў самастойна-незалежніцкім духу, азнаямленьне з гісторыяй і літаратурай беларускай, беларускім адраджэнскім рухам, з падзеямі на сьвеце, друкуючы адпаведныя артыкулы, а таксама апавяданьні і вершы, асабліва маладых аўтараў. За падставу ўзяла яна народную ідэалёгію, апэртую на хрысьціянскай этыцы» [9]. Падсумоўваючы дзесяцігадовы выпуск часопіса, Язэп Найдзюк пісаў: «Мы імкнемся, каб “Шлях Моладзі” верна служыў свайму Народу і Бацькаўшчыне, ды каб быў дарадчыкам і разрыўкай для дарослае і дарастаючае беларускае моладзі» [10]. Пра выданне часопіса ўспамінаў таксама Мар’ян Пецюкевіч: «Зь якімі матар’яльнымі сродкамі прыступілі мы да выданьня “Шляху Моладзі”? З добрым, шчырым жаданьнем і з голымі рукамі гатовымі да ахвярнай працы. Сябры рэдкалегіі, друкары Найдзюк, Багдановіч і Шутовіч, задэжляравалі сваю бясплатную працу ў гадзінах пасля абавязковай працы ў друкарні. <...> Шпальты часопісу мы запаўнялі самі й таму пачаткова ягоны ўзровень быў даволі нізкі. <...> Пасля выпуску й пробнай (бясплатнай) высылкі некалькіх нумароў часопісу, вёска пачала адгуквацца. Паявіліся ў нас падпішчыкі й свае высковыя карэспандэнты й супрацоўнікі. <...> Ганарару сваім супра-

цоўнікам не плацілі й сабе за працу ў рэдакцыі, адміністрацыі, дый друкарам не выплочвалі ані граша. Сродкаў, якія мы здабывалі з падпіскі, хапала ледзь толькі на паперу, экспэдыцыю, на штрафы на канцэнтрацыйны лагер у Каргуз-Бярозе.

Польскія ўлады новы часопіс успрынялі насцярожана. Часта ўвесь тыраж канфіскоўвалі, а рэдактар трапляў пад арышт. Летам 1939 г. Язэп Найдзюк разам з іншымі беларускімі дзеячамі трапіў у канцэнтрацыйны лагер у Каргуз-Бярозе.

Дзейнасць Язэпа Найдзюка да 1939 г. зводзілася не толькі да друкарска-рэдактарскай працы. Амаль у кожны нумар “Шляху Моладзі” ён пісаў публіцыстычныя артыкулы, падпісваючы іх “Я. Н.”, „J. N.”, „j-n”, „j. n.”, „J-k”, „Я-к”, “Z. Wojdacki”. Іх можна падзяліць паводле зместу на ідэйныя і справаздачныя. Язэп Найдзюк выказваўся за незалежнасць Беларусі і сяброўства з тымі, хто такую незалежнасць прызнаваў (літоўцамі і ўкраінцамі). Крытыкаваў польскую паланізацыйную палітыку на Крэсах. Урэшце бяду беларускага руху бачыў у нізкай нацыянальнай свядомасці: “Шлях да затамавання зла ў нашым краю, гэта шлях усвядамлення нашага беларускага народу, адраджэння яго і арганізацыя на грунце беларускасці дзеля таго, каб наш голас быў браны пад увагу, каб маглі мы ў сваім краю быць гаспадарамі і каб у нашым краю запанавала справядлівасць” [12]. Пры нагодзе чарговых угодкаў Беларускай Народнай Рэспублікі пісаў пра значэнне гэтага свята для кожнага беларуса: “Najwialikšym ideałam koźnaha narodu jość: być u svaim kraju poŭnym haspadarom i ad nikoha niezaleźna kiravać svaim žycciom. Biełaruski Narod vyraziŭ hetkija svaje ideały 25 sakavika 1918 hodu ŭ Miensku, Aktam, jakim Biełaruś była abvieščana Volnaj i Niezaleźnaj” [13].

Побач з артыкуламі ідэйнага зместу ў “Шляху Моладзі” змяшчаліся шырокія справаздачы пра беларускія мерапрыемствы ў Вільні [14]. У артыкулах з нагоды юбілеяў ці смерці беларускіх дзеячаў гісторыі і культуры падкрэсліваў іх заслугі для беларускай нацыі. Гэта матэрыялы пра Вялікага князя Вітаўта [15], Францішка Багушэвіча [16], Ядвігіна Ш. [17], Якуба Коласа [18], Міхася Явара [19], светачаў беларускай культуры: Браніслава Эпімаха-Шыпілу, Тодара Уладзімерскага, Альбіна Стаповіча [20] ды іншых.

Язэп Найдзюк змяшчаў таксама вельмі падрабязную “Хроніку” падзей у беларускім руху (у канцы кожнага нумара “Шляху Моладзі”) і агляды новых беларускіх выданняў “З выдавецкай нівы”. У 30-ыя гг. XX ст. “Шлях Моладзі” быў найбольш папулярным беларускім часопісам у Заходняй Беларусі. У адрозненні ад іншых выданняў, аб’ядноўваў вакол сябе беларусаў рознай палітычнай арыентацыі. Сёння ён не толькі варты з пункту гледжання яго зместу, але перадусім як крыніца інфармацыі пра беларускае жыццё таго часу. Язэпа Найдзюка можна назваць дакладным летапісцам, які стварыў для нашчадкаў вобраз беларускага жыцця ў міжваеннай Вільні.

Пасля вяртання ў Вільню з Каргуз-Бярозы ў кастрычніку 1939 г. Язэп Найдзюк аднавіў з сябрамі дзейнасць Беларускай друкарні імя

Францішка Скарыны. На працягу 1940–1941 г. у ёй выдавалася лацінскім і кірылічным шрыфтамі адноўленая „Крыніца”. Язэп Найдзюк быў адным з самых актыўных яе аўтараў. Пісаў пра патрэбу беларускага школьніцтва: “*Našaj moładzi patrebnaja pierad usim asvieta, a pašla spakojnaja tvorčaja praca. Asvietu-ž u najdastupniejšaj formie moža biełaruskim dziaciam dać tolki svaja biełaruskaja škoła*” [21]. Тэмай артыкулаў Язэпа Найдзюка былі найбольш актуальныя падзеі [22]. Вясной 1940 г. на старонках “Крыніцы” ён пачаў змяшчаць артыкулы па гісторыі Беларусі “*Biełaruś żyła i budzie żyć*”. У 1940 г. яны былі надрукаваны асобным выданнем пад назвай “*Biełaruś učora i siańnia*”, аб’ёмам 64 старонкі. Вясной 1941 г. літоўскія ўлады закрылі беларускую друкарню.

У 1941 г., калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, Язэп Найдзюк выехаў у Мінск, забраўшы туды беларускія кнігі, на аснове якіх сфармаваў беларускую кнігарню. Восенню 1941 г. ён пачаў працаваць у Інспектараце беларускіх школ, дзе займаўся выданнем часопіса “Беларуская школа”, мэтай якога было запаўненне недахопу ў беларускіх падручніках. У гэты час выдаваў праграмы навучання, перадрукаваў катэхізіс і малітоўнікі [23]. Праз год, у 1942 г. было заснавана Выдавецтва школьных падручнікаў і літаратуры для моладзі. Язэп Найдзюк стаў у ім тэхнічным кіраўніком, а насамрэч кіраваў усёй працай выдавецтва. Там было надрукавана каля 30 выданняў, у асноўным падручнікі, мастацкая і рэлігійная літаратура, спеўнікі.

На кожнае выданне Я. Найдзюк публікаваў рэцэнзіі на старонках беларускай прэсы. Пісаў таксама артыкулы ў “Беларускую Газету”, “Голас вёскі” (у Мінску), “*Biełaruski Hołas*” (у Вільні), падпісваючы іх сваім прозвішчам або псеўданімамі (напрыклад, “3. Бойдацкі”, “Разглядальнік”). Асноўнымі тэмамі яго публікацый былі любоў да Бацькаўшчыны, важныя культурныя падзеі ў беларускім руху. З 1942 г. у “Голасе вёскі” друкаваў урыўкі з перапрацаванай гісторыі Беларусі, якая выйшла ў 1944 г. асобнай кнігай “Беларусь учора і сяння” аб’ёмам больш за 300 старонак. Ва ўступе да новага выдання аўтар адзначаў: «Прыймаючы ўдзел у культурнай працы на беларускай адраджэнскай ніве, прышлося ня раз сатыкнуцца з вялікім зацікаўленнем беларускай гісторыяй сярод беларускіх масаў, асабліва сярод беларускае моладзі. Вельмі часта нясьведомыя ці мала сьведомыя беларусы пры спатканьні і ў гутарцы на беларускія тэмы ставілі пытаньні: ці ёсьць, ці была беларуская гісторыя, ці жылі калі-небудзь беларусы і г. д.? Пытаньні гэтыя паўставалі пад уплывам агітацыі розных польскіх нацыяналістаў-шавіністаў і расейскіх чорнасоценцаў, якія цьвердзілі, што беларусаў ніколі ня было і што беларускі рух – гэта штучная выдумка. Ясна, усю гэту хлусню прыходзілася выясьняць. Каб, аднак, добра выясьніць і даваць добрыя адказы, трэба было бліжэй зацікавіцца гісторыяй Беларусі. У сувязі з гэтым пасля паўстала ў мяне думка напісаць і выдаць кароткую папулярную брашуру пра гісторыю Беларусі, <...> што я і зрабіў у 1940 г., за часоў летувіскае ўлады ў Вільні, дзе выдаў невялікую кні-

жыцу пад назовам “Беларусь учора і сяння”. Пазней паўстала думка пашырыць гэтую брашуру і гэта было зроблена ў 1941 г. Калі-ж аддаваў яе ў друк, спачатку ў газету “Голас вёскі”, і калі бачыў, што няма падручніка з гісторыі Беларусі, дык стараўся даставаць яе да школьнае праграмы з гісторыі Беларусі і зрабіць, каб гэтая праца была дапаможнікам для вывучэння нашае гісторыі, аж пакуль ня будзе адпаведнага добра апрацаванага падручніка» [24]. Гісторыя Беларусі Язэпа Найдзюка заканчваецца пачаткам вайны. Міжваенны перыяд ён апісваў на аснове ўласнага вопыту і назіранняў. Пішучы пра беларускія землі ў II Рэчы Паспалітай, канстатаваў, што яны «не называліся нават сваім імём. Іх проста называлі “Крэсы Выходне”. Словам, дачыненні польскіх уладаў да беларусаў рабіліся штораз больш крыўднымі, несправедлівымі і бяспраўнымі. Некаторыя нават палякі прызнавалі, што польскія ўлады адносіліся да беларусаў несправядліва. <...> Абмяжоўваньне правоў беларускага народу дайшло ўрэшце да таго, што беларуская моладзь на вёсках ня мела магчымасцяў сходзіцца на вясковыя таварыскія вечырыны і сьпяваць беларускія песні. Сярод беларускай інтэлігенцыі, работнікаў і сялян усьцяж пашыралася беспрацоўе, галіта і бяда, бо беларусаў нідзе не хацелі прыймаць на працу, уважаючы іх за нелёяльных» [25]. Пішучы пра БССР, Язэп Найдзюк крытыкаваў палітыку саветызацыі, калектывізацыю і рэпрэсіі ў адносінах да беларускай інтэлігенцыі. Пісаў: “Жыццёвыя абставіны не паляпшаліся, а пагаршаліся” [26]. У заканчэнні ён сцвярджаў: “У 1921 годзе расейцы і палякі падзялілі нашу Бацькаўшчыну. <...> Бальшавіцкая і польская палітыка на Беларусі бяз жалю нішчыла ўсіх тых, што адважваліся працаваць і нават думаць аб рэалізацыі акту 25 сакавіка 1918 г. і аб сапраўдным палепшанні долі беларускага народу” [27].

У канцы чэрвеня 1944 г., у сувязі з надыходам савецкай арміі, Язэп Найдзюк падаўся ў эміграцыю, змяніўшы сваё прозвішча на Александровіч, якім карыстаўся да канца жыцця. Пасля Нямецчыны ў чэрвені 1945 г. апынуўся ў польскім горадзе Інаўроцлаў, на Куявах. Пачаў там працаваць наборшчыкам у друкарні Торунскага паліграфічнага прадпрыемства (Toruńskie Zakłady Graficzne). На працягу сямі гадоў быў таксама карэктарам і тэхнічным рэфэрэнтам. У 1951 г. здаў экзамен на майстра ў галіне паліграфіі. У канцы 1952 г. стаў тэхнічным кіраўніком на Інаўроцлаўскім прадпрыемстве мясцовай прамысловасці (Inowrocławskie Zakłady Przemysłu Terenowego) – перайменаванай той самай друкарні. З 1 ліпеня 1953 г. выконваў абавязкі дырэктара, а з мая 1956 г. стаў дырэктарам гэтага прадпрыемства. Паверыўшы ў палітычную адлігу 1956 г., пачаў весці перапіску са сваім братам Чаславам, які жыў у ЗША. Пасылаў на ягоны адрас таксама артыкулы ў беларускую эміграцыйную прэсу. Гэта і стала прычынай яго дэканспірацыі [28].

Будучы дырэктарам друкарні, дамогся пабудовы на тыя часы самай сучаснай друкарні ў Польшчы. Яна была адкрыта 20 ліпеня 1968 г. Працавала там больш за 550 чалавек, у год выдавалася звыш 300

назваў кніг і 25 назваў часопісаў [29]. Язэп Найдзюк быў прафесіяналам у галіне друкарскай справы, за што яго цаніла кіраўніцтва: “Прафесійна вельмі добры працаўнік, дакладны ў працы, знаецца на працы і ўмее ацаніць працу другога працаўніка. Мае шмат уласнай ініцыятывы і арганізацыйнае пачуццё. У працы ўчынны і ахвочы, інтэлігентны і разважлівы. Маральны бок без засцярог. Надаецца на кіраўнічае становішча” [30].

Язэп Найдзюк быў дырэктарам Куяўскай друкарні да 1 чэрвеня 1971 г., калі пасля даносаў і абвінавачванняў у беларускім нацыяналізме і антысавецкім пісьменстве, ён “дабравольна” адрокся ад пасады, стаў кіраўніком інспектарата па справах мясцовай прадукцыі друку. З 1973 г. да канца верасня 1978 г. працаваў дыспазітарам. Апрача гэтага шмат пісаў. Каля 160 публікацый рознага характару, аўтарам якіх ён з’яўляецца, маюць наступную тэматыку: друкарская справа, куявяна (пра мінулае і сучаснае Інаўроцлава), рэцэнзіі на кнігі, персаналіі (пра славутых людзей, напрыклад, у “Słowniku Pracowników Książki”), беларусістыка. У 1959 г. Язэп Найдзюк стаў адным з заснавальнікаў Таварыства аматараў горада Інаўроцлава (Towarzystwo Miłośników Miasta Inowrocławia). Да 1972 г. быў у ім намеснікам старшыні, а ў 1972–1979 гг. – старшынёй. З 1956 г. удзельнічаў таксама ў Польшкім гістарычным таварыстве. З 1970 г. з’яўляўся членам рэдакцыйнага камітэта гадавіка “Ziemia Kujawska”, дзе публікаваў артыкулы і справаздачы аб культурным жыцці ў Куявах. У 1967 г. апрацаваў даведнік “Zwiedzamy Inowrocław” (120 старонак, 5000 тыраж). У 1969 г. выдаў пашыраны даведнік “Inowrocław i okolice” (180 старонак, 7500 тыраж), які быў узноўлены і дапоўнены ў 1973 г. (208 старонак, 12000 тыраж) і перавыдадзены ў 1982 г. Быў таксама аўтарам даведніка “Kruszwica, Gopło i okolice” (1954, 1982). Пісаў артыкулы ў мясцовыя газеты: “Gazeta Kujawska”, “Pustrowany Kurier Polski”.

Асобнае месца ў публікацыях Язэпа Найдзюка адводзіцца беларусіяне, найважнейшае месца ў якой займае брашура “Беларуская друкарня імя Францішка Скарыны ў Вільні (1926–1940), выдадзеная ў Лондане ў 1991 г. пад псеўданімам Станіслаў Цыпрыяновіч. Сакрат Яновіч, які быў у кантакце з Язэпам Найдзюком, “настаяў на тым, каб ён <...> яшчэ раз напісаў агляд беларускай гісторыі, маючы за плячыма столькі вопыту і эпох” [31]. Яшчэ ў 1959 г. у эміграцыйнай газеце „*Znič*” Язэп Найдзюк казаў пра патрэбу апрацавання і выдання гісторыі Беларусі: “Kali-ž budzie sabranaja literatura, materyjaly i adpaviedny kruh ludziej, možna budzie pačać kankretnuju pracu nad apracoŭkaj i wydaŭniem sprauđnaje, šyrokaje historyi Biełarusi, jakaja staniessa nam vialikaj padmoħaj pry uśviedamlaŭni tych biełarusau, katoryja bŭkajucca pa čužych panadvorkach, pry uzmacoŭvaŭni biełaruskaha adradženska-vyzvolnaha ruchu i zdabyćcia dla Biełarusi naležnaha joj miesca miž narodami” [32]. У 1983 г. закончыў пісаць кнігу “Paznavajma historyju biełaruskaha narodu” (284 старонкі машынапісу) пад псеўданімам Станіслаў Крыніцкі, якую збіралася выдаць Беларускае

незалежнае выдавецтва ў Беластоку.

Пасля 1980 г. Язэп Найдзюк пачаў пісаць лісты ў розныя ўстановы (у тым ліку ў адзел культуры і мастацтва ваяводскай управы ў Беластоку, у рэдакцыю мясячніка “Kontrasty”), звяртаючы ўвагу на сітуацыю беларускай меншасці ў Польшчы. Перапісваўся з беларусамі і беларусістамі з Польшчы і замежжа (напрыклад, з Юрыем Туронкам, Віктарам Ермалковічам, Міколам Давідзюком). Увесь час жыві ідэяй незалежнай Беларусі, з надзеяй, што некалі яна спраўдзіцца. Памёр 14 лютага 1984 г. у Інаўроцлаве.

Праз дваццаць год пасля смерці Язэпа Найдзюка, 14 лютага 2004 г., у Інаўроцлаве адбылося ўрачыстае адкрыццё памятнай дошкі на будынку Куяўскай друкарні і ўшанаванне памяці слаўтага аўтара, выдаўца і друкара двух народаў [33]. Ініцыятарам мерапрыемства быў Пётр Мільхэрт – сябра Язэпа Найдзюка. На дошцы змешчаны двухмоўны тэкст на польскай і беларускай (лацінкай) мовах: “Nie mający mahçymaści służyć swajoj Baćkaŭščynie palubiŭ i ŭzbahaciŭ Kujaŭskuju ziamlu...” U hadach 1955–1977 dyrektaram Kujaŭskaj drukarni byŭ Józef Aleksandrowicz – Jazep Najdziuk (1909–1984) wydatny biełaruski dziejač, aŭtar padručnika pa historyi Biełarusi, zasłużany dla Kujawaŭ rehijanalny publicyst i vydawiec, niastomny arhanizatar kulturalna ŭżycia. U 20-ja ŭhodki śmierci ŭdziačnyja inaŭroclaŭskija drukary, dziejačy kultury, surodzičy” [34].

Заўвагі

1. Гл.: Współczesny Skaryna // Czasopis. – 2004. – № 2. – С. 26.
2. Turonek J. Etap białoruski / Turonek J. // Czasopis. – 2004. – № 2. – С. 26; у сувязі з тым, што пасля Другой сусветнай вайны Я. Найдзюк у канспіратыўных мэтах памяняў свае метрычныя дадзеныя, цяпер у розных публікацыях можна сустрэць несапраўдныя дадзеныя, напрыклад, у Энциклапедыі гісторыі Беларусі : у 6 т. Мн., 1999. Т. 5. С. 273.
3. Цыпрыяновіч С. Беларуская друкарня імя Францішка Скарыны ў Вільні (1926–1940) / С. Цыпрыяновіч. – Лёндан, 1991. – С. 5–6.
4. Тамсама, с. 7.
5. Багдановіч Я. На жыццёвым шляху / Я. Багдановіч. – Мн., 1992. – С. 88.
6. Turonek J. Etap..., с. 27; Turonek J. Książka białoruska w II Rzeczypospolitej (1921–1939) / J. Turonek. – Warszawa, 2000. – С. 20–21.
7. Гл.: “Шлях Моладзі”. 1932. № 6. – апошняя старонка.
8. Я. Н. Для Бацькаўшчыны!... / Я. Н[айдзюк] // Шлях Моладзі. – 1929. – № 1. – С. 1–2.
9. Цыпрыяновіч С. Беларуская..., с. 8.
10. Я. Н. На шляху да незалежнасці Беларусі... / Я. Н[айдзюк] // Шлях Моладзі. – 1939. – № 1 (74). – С. 2.
11. Пецюкевіч М. У пошуках зачараваных скарбаў / М. Пецюкевіч. – Вільня, 1998. – С. 103–104.
12. Я. Н. Больш увагі для спраў агульна-народных / Я. Н[айдзюк] // Шлях Моладзі. – 1933. – № 5 (52). – С. 2.
13. J. N. U 18-tyja ŭhodki abwieščańnia Niezależnaści Biełarusi / J. N[ajdziuk] // Шлях Моладзі. – 1936. – № 3 (89). – С. 2.

14. Сярод такіх артыкулаў можна пералічыць, напрыклад, Найдзюк Я. Незацьверджаныя статусу Т-ва Бел. Моладзі “Будучыня” / Я. Найдзюк // Шлях Моладзі. – 1930. – № 8–9. – С. 1–4; Я-к. Аднаўленьне Беларускага Тэатру / Я-к [Я. Найдзюк] // Шлях Моладзі. – 1935. – № 1. – С. 15–16; Малады бацька. Ёлачка для беларускіх дзетак / [Я. Найдзюк] // Шлях Моладзі. – 1935. – № 1. – С. 16; Я. Н. Вечар беларускай паэзіі і песьні / Я. Найдзюк // Шлях Моладзі. – 1936. – № 3. – С. 9–12; J. N. Dzień białoruskiej kultury / J. N[ajdziuk] // Шлях Моладзі. – 1936 – № 13. – С. 7–8.
15. Я. Н. У дзень 500-лецця сьмерці Вялікага князя Вітаўта / Я. Найдзюк // Шлях Моладзі. – 1930. – № 12 (22). – С. 1–2.
16. Я. Н. Франціш Багушэвіч / Я. Н[айдзюк] // Шлях Моладзі. – 1930. – № 4 (14). – С. 5–7.
17. J. N. Jadvihin Š / J. N[ajdziuk] // Шлях Моладзі. – 1932. – № 2 (37). – С. 9.
18. Я. Н. У 50-тыя ўгодкі жыцьця Якуба Коласа / Я. Н[айдзюк] // Шлях Моладзі. – 1932. – № 11 (46). – С. 2–5.
19. Я-к. Міхась Явар / Я-к [Я. Найдзюк] // Шлях Моладзі. – 1933. – № 7–8 (54–55). – С. 6–7.
20. j. n. Švietačy białoruskaj kultury / j. n.[ajdzjuk] // Шлях Моладзі. – 1934. – № 13 (73). – С. 4–5.
21. J. N. Białoruskaje dzicia – Ź białoruskuju školu / J. N[ajdziuk] // Krynica. – 1939. – № 5. – С. 2.
22. Гл., напрыклад, J. N. Białoruskaja Himmazija Ź Vilni iznoŹ užo pracuje / J. N[ajdziuk] // Krynica. – 1939. – № 2. – С. 2; J. N. Na vajennaj i palityčnaj arenie / J. N[ajdzjuk] // Krynica. – 1939. – № 4. – С. 2; J. N. Patreba Kościoła dla BiałorusaŹ katalikoŹ u Vilni / J. N[ajdziuk] // Krynica. – 1939. – № 7. – С. 2.
23. Turonek J. Polski..., с. 29.
24. Найдзюк Я. Беларусь учора і сьняньня / Я. Найдзюк. – Менск, 1944. – С. 3.
25. Найдзюк Я. Беларусь учора і сьняньня / Найдзюк Я., Касяк І. – Менск, 1993. – С. 181–183.
26. Тамсама, с. 220.
27. Тамсама, с. 242–243.
28. Milchert P. Kim był naprawdę? / P. Milchert // Goniec Kujawski. – 1996. – № 3. – С. 17–22.
29. Wrzos M. Józef Aleksandrowicz (1909–1984) inowrocławski działacz kultury : Monografia bio-bibliograficzna / M. Wrzos. – Toruń, 2000. – С. 30. – Машынапіс магістарскай працы.
30. Тамсама, с. 24 (пераклад з польскай мовы).
31. Яновіч С. Не першыя і не апошнія / С. Яновіч // Ніва. – 1989. – № 7. – С. 3.
32. B-chi J. Treba apracavać i wydać historyku Białorusi / J. B-chi // Źnič. – 1959. – № 51/52. – С. 7.
33. Глагоўская Л. Ушанавалі Язэпа Найдзюка / Л. Глагоўская // Ніва. – 2004. – № 10. – С. 3; Глагоўская Л. Ушанаваньні ў Інаўроцлаве / Л. Глагоўская // Czasopis. – 2004. – № 3. – С. 19–21; Pamięć i szacunek. Zaszłony. 20 rocznica śmierci Józefa Aleksandrowicza // Gazeta Pomorska. – 2004. – № 39. – С. 17.
34. Глагоўская Л. Ушанаваньні..., с. 19.

РЕКОНСТРУКЦИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ КНИЖНЫХ КОЛЛЕКЦИЙ. МЕТОДЫ, ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ

Бразюнене Альма, преподаватель Института книговедения и документации Вильнюсского университета (Литва)

 В культуроведческом дискурсе понятия историческое книжное собрание, историческая библиотека, историческая коллекция часто функционируют как синонимы, но в последнее время все больше внимания уделяется уточнению этих понятий [1]. Под этими терминами понимается книжное наследие, рефлекслируемое с некоторой исторической дистанции как историческая культурная память. Книжное собрание – это самостоятельная, но не законченная, динамически пополняемая часть библиотечного фонда, составленная по одному какому-нибудь принципу (тематическому, хронологическому, шрифтовому и т.п.). Книжная коллекция – исторически сформировавшийся комплекс документов, имеющий особенное научное и историко-культурное значение (подчеркивается момент неделимости, целостности). Это очень важно и с точки зрения практической библиотечной работы. Книжное собрание, имеющее статус книжной коллекции в государственных книгохранилищах, не подчиняется другим библиотечным правилам книгохранения, например, хронологическому (фонды инкунабул, книг XVI в., XVII в., XVIII в.), тематическому (литуаника, полоника, россика и т.п.), шрифтовому (кириллица, гражданского шрифта), типографскому (альды, эльзевиров, плантены) и др.

Отличие понятий книжное собрание и библиотека первым, вероятно, еще в XVII в. дал французский библиотековед Габриель Нодэ (1600–1653), утвердивший, что, как отряд солдат, хотя и из 30 тысяч, без офицеров и без соответствующего порядка не может называться армией или как куча кирпичей невозможно назвать дворцом, так и книжное собрание только тогда называется библиотекой, когда оно упорядоченное [2]. Как видим, формулировка термина библиотека Г. Нодэ почти не отличается от формулировки того же термина по документам ЮНЕСКО (библиотека – это любая организованная коллекция книг) [3]. По мнению О.Н. Ильиной, книжной коллекцией можно называть только такую личную библиотеку, которая уже не функционирует, например, когда она передана в общественные хранилища, или, говоря другими словами, является “мертвой” и таким образом становится музейным артефактом [4].

В библиотечной практике такие ценные исторические книжные коллекции обычно хранятся физически отдельно (имеют отдельный шифр и т.п.). Такая практика существует широко (всем известны личные книжные коллекции видных ученых в Библиотеке Москов-